

УДК 338.5

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(2)-18

МОРОЗ С. В.

ORCID: 0000-0002-8291-2964

МЕЙШ А. В.

ORCID: 0000-0001-6836-6904

e-mail: allameish@ukr.net

ВОВКОТРУБ К. В.

Хмельницький національний університет

НАСЛІДКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН

У статті розглянуто сутність державного регулювання цін на прикладі окремих ринків: електроенергії, лікарських засобів, сільськогосподарської продукції. Проаналізовано економічні наслідки державного регулювання цін в сучасних умовах функціонування національної економіки України. Досліджено, що ступінь і форми державного втручання в процеси ціноутворення залежить від стану соціально-економічного розвитку країни, питомої ваги державного сектору, ступеню розвиненості приватної власності, рівня монополізації та конкуренції, інтенсивності інформаційних процесів та багатьох інших факторів. З'ясовано, що державні фіксовані та регульовані ціни і тарифи встановлюються органами державної влади.

Ключові слова: ціна, ціноутворення, цінова політика держави, державне регулювання цін, дефіцит, рівноважна ціна, саморегулювання ринку, тінювий ринок, товарна інтервенція, обмеження експорту, субсидування споживання, тарифне обмеження.

SERGIY MOROZ, ALLA MEISH, CATHERINE VOVKOTRUB

Khmelnitskyi National University

CONSEQUENCES OF STATE PRICE REGULATION

In the modern minds of the functioning of the national economy, it is an important tool for the state regulation of social and economic processes and the price and price of policy. The policy of value is the main importance of the economic and social policy of any state. It's a matter of time, when you're in charge of ideas, besides that, it's blame for the power's involvement in the economy, and it's injected into the processes of price maintenance, such as methods and tools for the price regulation of overwhelming pressure.

The article considers the essence of state regulation of prices on the example of individual markets: electricity, medicines and agricultural products. The economic consequences of state regulation of prices in the modern conditions of functioning of the national economy of Ukraine are analyzed. It is studied that the degree and forms of state intervention in pricing processes depends on the state of socio-economic development of the country, the specific gravity of public sector, the degree of private property, the level of monopolization and competition, the intensity of information processes and many other factors. It was found that state fixed and regulated prices and tariffs are set by public authorities.

Key words: price, pricing, state pricing policy, state price regulation, shortage, balanced price, self-regulation of market, shadow market, commodity intervention, export restrictions, consumption subsidies, tariff restrictions.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В сучасних ринкових умовах функціонування національної економіки важливим інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів є ціна та цінова політика. Політика ціноутворення є основним важелем економічної і соціальної політики будь-якої держави. Водночас, вчені висловлюють різні думки щодо того, яким повинен бути рівень втручання держави в економіку, а саме її вплив на процеси ціноутворення, та яким методам і інструментам цінового регулювання має надаватися перевага.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Процеси ціноутворення в електроенергетичній галузі досліджували такі вчені: Б.В.Слупський, В.В. Лашак, Р.М. Крушницький. У аграрній галузі дослідженням даної проблеми займалися: А.О.Згама, О.І.Лисак, Л.А.Свистун. Проблема державного регулювання цін у фармацевтичній галузі присвячені праці таких вчених: В.М.Пашков, М.В. Шашина, Н.М.Кисіль. Державне регулювання цін на ціноутворення взагалюму вивчали: Н.В.Рогова, О.В.Лозова, О.П.Чукурна, О.І. Андрус та інші.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження та обґрунтування наслідків втручання держави в процес ціноутворення на прикладі галузях економіки України.

Виклад основного матеріалу

Розвиток ринкових відносин в Україні обумовив необхідність інституційного обґрунтування державного регулювання цін та ціноутворення національної економіки. Однак для забезпечення ефективності цього процесу доцільно проаналізувати, вивчити та узагальнити особливості державного регулювання ринкових процесів та ціноутворення [1, с.4].

Світовий досвід засвідчує, що кожна демократична держава, яка прагне мати в суспільстві соціальний мир і злагоду, постійно удосконалює систему ціноутворення у напрямі повної узгодженості

інтересів усіх верств населення.

Зарубіжний досвід свідчить, що державне регулювання цін застосовується у всіх країнах не залежно від рівня їх ринкового саморегулювання. Ступінь і форми державного втручання в процеси ціноутворення залежить від стану соціально-економічного розвитку країни, питомої ваги державного сектору, ступеню розвиненості приватної власності, рівня монополізації та конкуренції, інтенсивності інформаційних процесів та багатьох інших факторів. Так, в нашій державі в умовах соціально-економічних потрясінь держава безпосередньо втручається в самий механізм ціноутворення, компенсуючи нездатність ринку до повноцінного саморегулювання та утворення рівноважних цін. В умовах розвиненої ринкової економіки при стабільності та розвиненій грошово-фінансовій системі державне регулювання цін обмежується лише відповідним впливом на передумови та побічні наслідки вільного ціноутворення. При цьому більшість країн світу здійснюють регулювання цін лише на певні товари та послуги, які мають особливе значення для населення (електроенергія, водопостачання, автоперевезення, поштові послуги та ін.) [9].

Державні фіксовані та регульовані ціни і тарифи встановлюються органами державної влади. Вони розробляють перелік товарів та послуг, які підлягають регулюванню надбавок (знижок). Державне регулювання цін в Україні здійснюють Центральні органи виконавчої влади, обласні і місцеві державні адміністрації. Координація і контроль за дотриманням дисципліни встановлення цін покладені на Державну комісію з контролю за цінами, Державну фіскальну службу України, відділи контролю за цінами при обласних державних адміністраціях. Ці органи контролюють процеси ціноутворення у взаємодії з профспілками, Антимонопольним комітетом, управліннями у справах захисту прав споживачів, об'єднаннями споживачів.

Кабінет Міністрів України, міністерства та відомства встановлюють ціни і тарифи обов'язкові на території України. Так, Кабінет Міністрів України:

- забезпечує здійснення державної політики цін;
- визначає перелік продукції, товарів і послуг, щодо яких діють державні фіксовані та регульовані ціни і тарифи;
- визначає повноваження органів державного управління в сфері встановлення і використання цін і тарифів, а також контроль за цінами і тарифами.

Органи обласних і місцевих державних адміністрацій мають право регулювати тарифи і надбавки на продукцію, що реалізується підприємствами громадського харчування при загальноосвітніх школах, дитячих садах, торгівельні надбавки до цін на продукти дитячого харчування, перевезення пасажирів і багажу автомобільним транспортом пільговими категоріями осіб, за умови погашення витрат за рахунок коштів державного бюджету.

Рівень і співвідношення цін на товари виробничого та невиробничого призначення стосуються інтересів усіх суб'єктів виробничої діяльності, невиробничої сфери і населення. Основні вимоги встановлення і застосування цін на товари і послуги, а також організації контролю за їх дотриманням на території України визначаються законом України «Про ціни і ціноутворення» та іншими законодавчими і нормативними документами. Дія закону поширюється на всі підприємства та організації незалежно від форм власності і підпорядкування.

Щодо електроенергетичної галузі, то політика з державного регулювання має визначитись специфічними особливостями електричної енергії як товару, відмінностями її ринку від інших ринків, особливостями виробництва і розподілу, де потенційно можлива конкуренція та транспортування як природно монополія діяльність [9].

Застосовуючи наявні методи впливу, державі необхідно враховувати особливості електроенергетичної галузі, які відрізняють її від інших галузей економіки:

- існування технологічно-технічних відмінностей галузі, таких як безперервність процесу виробництва електроенергії, її розподілу та використання, викликаного наявністю енергетичного ланцюга;
- безальтернативна роль енергії у всіх галузях економіки та суспільства в цілому;
- існування особливостей та певних складнощів в розрахунках за відпущену електроенергію;
- високий рівень монополізму на ринку;
- обмеженість входження на ринок конкурентів в зв'язку з високою капіталоемністю галузі та довгим терміном окупності;
- існування екологічних ризиків, які суттєво впливають на навколишнє природне середовище;
- існування певних міжнародних стандартів та вимог.

Ринок реалізації електроенергії в Україні досить складний та зрегульований на ньому присутні виробники, постачальники та посередники. Державне підприємство "Гарантований покупець" дешево скуповує по ПСО майже всю енергію "Енергоатому" та третину генерації "Укргідроенерго" і дорого у ВДЕ. Потім перепродує її постачальникам електрики для населення, решту електроенергії виставляє на "ринок на добу вперед". Саме продаючи залишки електрики ДП "Гарантований покупець" і має отримувати прибуток, щоби розрахуватися з постачальниками. Крім того, частину коштів для виплат "зеленим виробникам" від чинного тарифу на передачу перераховує "Укренерго". Таку систему реалізації електроенергії запровадили під час запуску нового ринку відповідно до закону "Про новий ринок електроенергії".

Для даної моделі характерна значна зарегульованість системи, що має негативні наслідки для ринку, так фіксація низьких цін для більшості генерації не могла не призвести до знецінення електроенергії. Дозвіл імпорту дешевої електрики з Росії та Білорусі в парі з падінням споживання під час карантину просто обвалили ринок.

У результаті низьких тарифів ДП "Гарантований покупець" не може розрахуватися з "Енергоатомом", "Укргідроенерго" та відновлюваною енергетикою, сума боргів вже становить десятки мільярдів гривень. Це призвело до того, що національний регулятор зобов'язав "Укренерго" платити втричі більше, ніж раніше, щоб не збанкрутувати системного оператора і підняти тариф на передачу. Однак розрахунок показує, якщо підняти витрати втричі, а доходи в півтора рази то дефіцит коштів нікуди не зникне. Але проблема навіть не в цьому. Важливо те, рішення не вирішує проблеми на ринку, а додає нових.

Таким чином підвищення тарифів "Укренерго" – це визнання НКРЕКУ проблеми невідповідності тарифів ринковим умовам функціонування ринку електроенергії. Адже навіть приймати складні рішення, намагатися лібералізувати торги та дійти об'єктивного формування цін, якщо можна затвердити чергову просту зміну тарифу. Стимулів для формування ринкових тарифів не залишається, оскільки ДП "Гарантований покупець" і так отримує свої гроші, а борг перед атомною, "зеленою" та гідроенергетикою скоротиться, але при цьому постраждають вугільна промисловість та державні теплові станції "Центренерго", а разом з ними і вся енергосистема.

Метою державного регулювання ціноутворення в електроенергетиці є:

- захист економічних інтересів споживачів від можливого завищення тарифу на електроенергію;
- створення механізму оптимального співвідношення економічних інтересів, з одного боку, виробника електричної енергії в частині забезпечення достатності отримуваних коштів для розширення виробництва, а з другого – споживачів електроенергії в частині забезпечення конкурентоспроможності продукції та рівня соціальної захищеності;

- створення для виробника електричної енергії умов, які стимулюють оптимізацію виробництва на основі підвищення ефективності діяльності, використання нової техніки, передових технологій і організаційних рішень при забезпеченні необхідного рівня безпеки, скорочення непродуктивних витрат та підвищення економічної обґрунтованості інвестиційних проектів;

- забезпечення можливості короткострокового і довгострокового прогнозування зміни рівня тарифів на електричну енергію для споживачів.

У результаті ж фіксації тарифів на ринку електроенергії енергосистема потрапляє у парадоксальну ситуацію, коли збитки вирішили покласти саме на ту держкомпанію, від якої залежить існування вугільної галузі та робота усєї енергосистеми України.

В існуючих умовах України найбільш доцільним визнано застосування змішаної системи ціноутворення: ціни на електроенергію регулюються як державою, так і ринком. Регулювання енергетичної галузі державою проявляється в таких напрямках:

- опосередковане регулювання вільних цін на енергоринку через механізм встановлення ринкових правил, що забезпечують конкурентне максимальне зниження цін;
- нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності;
- забезпечення розвитку конкурентних відносин та обмеження можливостей монополістів;
- державне регулювання тарифів на регіональних рівнях;
- нецінові методи впливу (пільгове оподаткування і кредитування, законодавчі основи амортизаційної політики, регульована рента);
- створення і підтримка енергокомпаній і підприємств, які освоюють виробництво, впроваджують і експлуатують нові нетрадиційні джерела енергії, основані на енергозберігаючих та екологічно чистих технологіях [3, с. 120].

Регулювання цін, на відміну від податків, є прямим втручанням у ринкові процеси і механізми, створюючи передумови для таких негативних явищ, як дефіцит товару і затоварювання ринку, утворення тіньового ринку і тіньової ціни. З цієї причини держава повинна вдаватися до регулювання цін тільки в крайніх випадках [11].

Фармацевтична галузь у всьому світі є однією з найбільш стратегічно важливих і пріоритетних сфер державного регулювання. Ця галузь відіграє величезну роль у вирішенні соціально-економічних завдань, виступаючи в якості посередника, що реалізує ряд соціальних функцій, спрямованих на поліпшення якості та тривалості життя населення.

Розкид цін на лікарські засоби є досить великим, що негативно впливає на імідж усєї фармацевтичної галузі. На рівні регуляторних органів та професійної громадськості протягом кількох років ведеться обговорення щодо того, яка модель ціноутворення є оптимальною для України.

Одним з найважливіших завдань державного регулювання фармацевтичної галузі є розробка механізмів формування цін на основні соціально значущі медичні препарати з метою забезпечення населення якісними і доступними лікарськими засобами. Державне регулювання цін є спробою держави за допомогою законодавчих, адміністративних і бюджетно-фінансових інструментів впливати на ціни таким чином, щоб сприяти стабільному розвитку соціально-економічної системи і підтримці національної безпеки.

У країнах Західної і Східної Європи накопичений великий досвід державного регулювання цін на основні найважливіші лікарські засоби.

Ціни на ліки, витрати на які повністю або частково відшкодовуються за рахунок коштів державного бюджету або обов'язкового медичного страхування, а також на ліки, що реалізуються населенню тільки за рецептом лікаря, є об'єктом державного регулювання у всіх країнах Європи.

В Україні система охорони здоров'я побудована за моделлю національної служби охорони здоров'я, яка виконує функцію єдиного платника та використовує механізм зовнішніх референтних цін (ЗРЦ), що базується на порівнянні цін в інших країнах. При цьому ціна на медичні припарати, яка встановлюється на основі системи зовнішніх референтних цін відповідає або найнижчій ціні, що зустрічається в референтних країнах, або середньозваженій величині. В результаті це призводить до зниження цін на лікарські засоби.

Державне регулювання цін на лікарські засоби й виробу медичного призначення сьогодні полягає, насамперед, у встановленні максимально допустимих розмірів надбавок на ціни зазначеної продукції під час здійснення оптової та роздрібною торгівлі нею.

В Україні діє регулювання націнки на рівні оптової торгівлі та в аптечному роздробі. Норми, що регулюють винагороду суб'єктів постачання, розроблені таким чином, щоб враховувати ціну лікарських засобів, при цьому регулюється відпускна ціна виробника, оптові ціни та роздрібні ціни аптек, щонайменше на деякі препарати амбулаторного сектора.

В Україні особливості державного регулювання цін на лікарські засоби визначаються Конституцією України, Податковим кодексом України, Законом України «Про лікарські засоби», Закон України «Про ціни і ціноутворення».

Держава визначає "базову ціну", яка відповідає рівню оптової ціни в інших країнах на препарати, що підлягають відшкодуванню (включені до Програми «Доступні ліки» та державної програми інсуліну); здійснює регулювання маржі дистрибуції для всіх ліків з Національного переліку основних лікарських засобів.

Державне регулювання цін запроваджене на лікарські засоби та виробу медичного призначення, які включені до Національного переліку основних лікарських засобів (крім наркотичних, психотропних лікарських засобів, прекурсорів та медичних газів), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2009 № 333 [5]. Отже, держрегулюванню цін підлягає близько 5000 торгових назв лікарських засобів, що становить 40% від загальної кількості зареєстрованих в Україні лікарських засобів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2009 № 333 встановлений порядок формування цін на лікарські засоби та виробу медичного призначення, у п.2 якого передбачено, що постачальницько-збутова (оптова) надбавка не може перевищувати її встановлений граничний розмір незалежно від кількості операцій з продажу (реалізації) товару здійснених дистрибуторами.

Безпосередній граничний розмір постачальницько-збутових (оптових) надбавок та торговельних (роздрібних) надбавок встановлений постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2008 № 955, а саме [7]:

- на лікарські засоби та виробу медичного призначення, які включені до Національного переліку основних лікарських засобів (крім наркотичних, психотропних лікарських засобів, прекурсорів та медичних газів), встановлені граничні постачальницько-збутові (оптові) надбавки не вище ніж 10 відсотків до оптово-відпускної ціни та граничні торговельні (роздрібні) надбавки не вище ніж 25 відсотків до закупівельної ціни;

- на лікарські засоби та виробу медичного, що придбаваються повністю або частково за бюджетні кошти, граничні постачальницько-збутові (оптові) надбавки встановлені на рівні не вище ніж 10 відсотків до задекларованої зміни оптово-відпускної ціни, а граничні торговельні (роздрібні) надбавки - не вище ніж 10 відсотків до закупівельної ціни;

- на лікарські засоби у рамках Урядової програми «Доступні ліки» вартість яких частково або повністю відшкодовується з бюджету встановлені граничні постачальницько-збутові (оптові) надбавки не вище ніж 10 відсотків до оптово-відпускної ціни та граничні торговельні (роздрібні) надбавки не вище ніж 15 відсотків до закупівельної ціни.

Одним із елементів політики зменшення витрат на лікарські засоби стала фіксація ціни виробника. Яка реалізується на основі використання методу референтного ціноутворення, а також проведення переговорів між виробником. Референтна політика ціноутворення дозволяють скоротити витрати на лікарські засоби, підвищити доступність лікарських засобів для населення. До впровадження порогових цін (максимальної роздрібною ціни) розкид цін був досить великим, ціни були необґрунтовано високими.

Зарубіжний досвід регулювання цін на ліки може бути корисним у зв'язку з необхідністю забезпечення доступу до медичних препаратів всіх верств населення, здешевлення вартості ліків (адже в Україні вона є не виправдано високою). Цікавим є досвід використання методів реєстрації цін, еталонного ціноутворення, компенсації вартості лікарських засобів за рахунок бюджетів. Вони забезпечують не лише зниження цін та полегшення доступу населення до медичних препаратів, а й зростання доходів бюджету, виробників і продавців.

Сільськогосподарське виробництво у світі є основою життєдіяльності людей та сировинною базою харчової і легкої промисловості. У свою чергу, ціна – це головне джерело відтворення вкладених у

виробництво активів, тобто основа забезпечення ефективності будь-якої галузі. Тому актуальним і необхідним є дослідження державно-правового регулювання ціноутворення у сільськогосподарській сфері у зв'язку з невідповідністю обстановки у сільській місцевості жорстким реаліям на ринку. Адже стабільність ціноутворення у цій сфері може бути досягнуто тільки шляхом удосконалення і розширення сфери застосування засобів державного регулювання процесу формування ціни.

За даними НБУ у жовтні 2021 року споживча інфляція в річному вимірі сповільнилася до 10,9% (із 11% у вересні). У місячному вимірі ціни зросли на 0,9% [8]. Фактична споживча інфляція очікувано сповільнилася, проте була дещо вищою за прогноз, опублікований в Інфляційному звіті за жовтень 2021 року. Це насамперед пов'язано із суттєвішими вторинними ефектами від подорожчання енергоресурсів.

Базова інфляція у жовтні прискорилося до 7,6% р/р (із 7,4% р/р у вересні) [8]. Надалі підвищувалися темпи зростання цін на оброблені продовольчі товари (до 13,2% р/р) [8]. Прискорилося подорожчання макаронних виробів, хлібопекарської та молочної продукції внаслідок високих цін на енергоносії. Швидше зростали ціни на крупи, в тому числі через торговельні обмеження, введені Росією. Водночас стрімко сповільнилися темпи зростання цін на соняшникову олію завдяки вичерпанню ефектів низької бази порівняння та початку переробки нового врожаю.

Як показує світовий досвід, необхідність державного регулювання аграрного сектору зумовлена рядом об'єктивних причин.

По-перше, від стану даної галузі значною мірою залежить продовольча безпека кожної держави. Від кількості та якості продуктів харчування залежать здоров'я нації, її трудовий, інтелектуальний потенціал.

По-друге, першочерговим завданням кожної держави є забезпечення добробуту свого народу, що потребує перетворення аграрного сектору в життєздатну і процвітаючу галузь економіки, адже продукти харчування становлять найпершу потребу життєдіяльності.

По-третє, характерним для розвинутих країн є надлишок пропозиції сільськогосподарської продукції над попитом, що вимагає втручання держави в процес ціноутворення з метою забезпечення більш-менш стабільних цін та сприятливого режиму торгівлі [свистун].

В таких умовах до системи державного регулювання слід віднести сукупність адміністративних та економічних методів впливу на умови формування цін у ринковому середовищі (рис. 1).

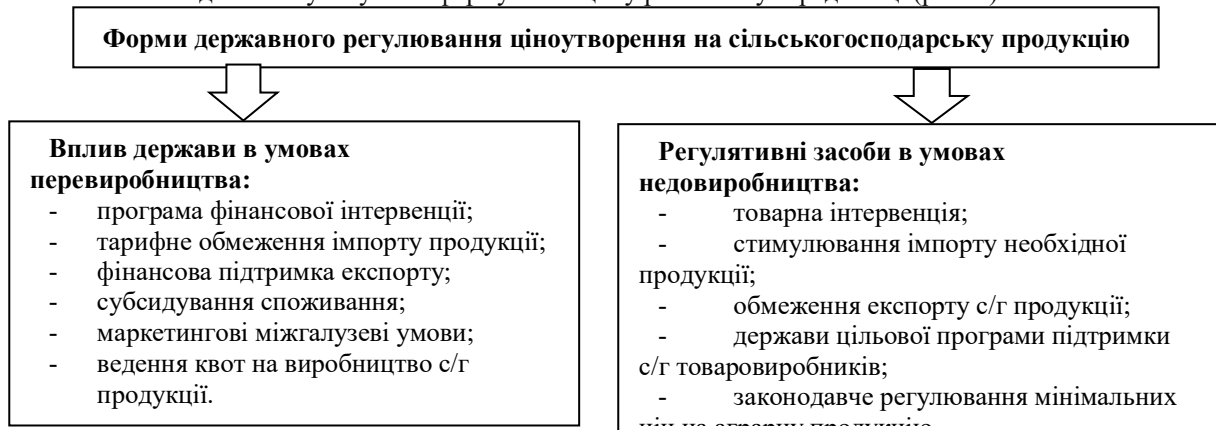

Рис. 1. Форми державного впливу на ціноутворення в аграрному секторі економіки [5, с. 135].

Забезпечення цінової стабільності на ринку продовольства постійно перебуває в центрі уваги Уряду. Здійснюється аналіз ситуації щодо змін цін на соціально значущі товари та у разі їх необґрунтованого зростання вживаються відповідні дії. Зокрема, запроваджені заходи щодо стабілізації цін на товари, шляхом декларування їх зміни, що мають істотну соціальну значущість (крупу гречану, цукор-пісок, борошно пшеничне в/с, макаронні вироби вітчизняного виробництва, молоко пастеризоване жирн. 2,5 % (у плівці), хліб житньо-пшеничний, яйця курячі категорії С1, птиця (тушки курячі), масло вершкове жирн. 72,5 %, воду мінеральну негазовану).

Зростання цін на вітчизняному продовольчому ринку, яке спостерігалось у першій половині 2021 року, спричинені чинниками внутрішнього і зовнішнього середовища. Передусім падіння виробництва у вітчизняному аграрному секторі у 2020 році на понад 10% [2]. В результаті собівартість виробництва продукції зросла, виробники підняли ціни на сировину, що призвело до стрімкого зростання споживчих цін на цукор та олію.

Питомим фактором зростання стало збільшення рівня витрат виробництва у зв'язку зі зростанням рівня цін на енергоносії. Дзеркальна ситуація відбувалася на світових аграрних ринках у сезоні 2020-2021 років: зменшення пропозиції сільськогосподарської продукції через неврожай, протекціоністська політика окремих країн стосовно національних ринків, зростання попиту на сільськогосподарські товари з боку Китаю.

Під дією наведених чинників ціни на продовольство у світі підвищилися в середньому на третину. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), у серпні 2021 року середне

значення Індексу продовольчих цін склало 127,4 пункти порівняно з 95,8 пунктами роком раніше, тобто зростання становить 32,9%. Зокрема, індекс цін ФАО на зерно за вказаний період підвищився на 31,1%, олії рослинні - на 67,9%, цукор - на 48,1% [2].

Щоб знизити вплив такого глобального зростання цін у Верховній Раді України зареєстрували законопроект 6374 «Про внесення змін до Закону України «Про ціни і ціноутворення» щодо відновлення державного регулювання цін на продукти харчування, що мають істотну соціальну значущість».

Метою прийняття цього законопроекту є відновлення державного регулювання цін на продукти харчування, що мають істотну соціальну значущість для соціально незахищених верств населення.

Зазначається, що державне регулювання цін на продукти харчування, що мають істотну соціальну значущість здійснюється шляхом встановлення граничної торговельної надбавки (націнки), що може бути не меншою від 5 % і не більшою 15 % від відпускної ціни виробника соціально значущих продуктів харчування.

Визначено перелік продуктів харчування, що мають істотну соціальну значущість та на які буде здійснюватися державне регулювання цін.

Однак на думку аналітиків такого роду законодавчі ініціативи втручання в діяльність ринку необґрунтовані і ні до чого доброго не призведе. Подібні обмеження загрожують порушенням ефективності роботи ринку та зниженням мотивації виробників. Рентабельність багатьох виробництв у 2021 році і так впала через зростання витрат, зміни курсів валют та інших факторів, і агробізнесу в нинішніх умовах дуже важко. При цьому регулювання вартості продуктів харчування не передбачає фіксації вартості сировини або обладнання, тому виробники будуть поставлені в нерівні умови.

У ринковій економіці найкращим способом боротьби з високими цінами є найвищі ціни, які дають стимул учасникам ринку виробляти більше. Причини поточного зростання цін на продовольство зазвичай знаходяться за межами можливостей виробників: падіння курсу, зростання світових цін, неврожай деяких агрокультур, і т.д. Все це збільшує витрати виробництва і є об'єктивними факторами підвищення цін.

Штучне стримування цін – це, по суті, вилучення грошей у виробника, причому на користь не лише незаможного населення, що принаймні було б зрозуміло із соціальної точки зору, а й на користь цілком забезпечених споживачів, які можуть собі дозволити купувати продукцію за ринковими цінами. Стабільні ціни забезпечує не їхнє регулювання шляхом адміністративного тиску, а стимулювання інвестицій, нарощування внутрішнього виробництва, посилення конкуренції та боротьба з монополіями..

Через адміністративне управління ринком знищується мотивація до виробництва продуктів харчування, тому очікувати зниження цін на них за рахунок перевиробництва не доведеться. При цьому, аграрії можуть переорієнтуватися на вигідніші агрокультури.

Одним з важливих інструментів підтримки та регулювання діяльності зі сторони держави сільськогосподарським товаровиробникам є податкова система. Вона виступає в якості певного регулятора державного впливу на виробництво продукції сільського господарства та розвитку ринкових відносин і покликана виконувати три головні функції:

- 1) фіскальну – вилучення коштів для поповнення бюджету;
- 2) стимулюючу – створення сприятливих умов для розвитку виробництва продукції та надання послуг;
- 3) регулюючу – втримання небажаних напрямків виробництва та пригнічення спекулятивної активності.

В Україні на законодавчому рівні гарантовано кредитну підтримку виробників сільськогосподарської продукції – кредитну субсидію. Режим кредитної субсидії полягає у субсидуванні частини плати за використання короткострокових та середньострокових кредитів, наданих банками в національній валюті. При цьому кредитна субсидія надається лише особам, які є сільськогосподарськими підприємствами, що виробляють об'єкти державного ціноутворення. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» об'єктами державного цінового регулювання є такі товари: пшениця і суміш пшениці та жита (меслин), жито, ячмінь, овес, кукурудза, борошно пшеничне або суміші пшениці та жита (меслину), не подрібнене насіння льону, не подрібнене насіння з ріпаку, не подрібнені соєві боби, не подрібнене насіння соняшнику, свіжі або сухі шишки хмелю, цукор з цукрових буряків, м'ясо та субпродукти забійних тварин та птиці; молоко сухе; масло вершкове; олія соняшникова.

Ст. 3 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» також передбачено, що на кожний вид сільськогосподарської продукції (товар), визначений відповідно до стандартів і який є об'єктом державного цінового регулювання, встановлюються мінімальні або максимальні інтервенційні ціни.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

У сучасних економічних умовах ефективність національної економіки забезпечується ціновим регулюванням провідних галузей економіки. В Україні регулювання ціноутворення знаходиться на низькому рівні. Існуюча система контролю за цінами неефективна і зводиться до виявлення динаміки фактичних цін та правильності їх визначення.

Стосовно галузі електроенергетики найбільш раціональним з погляду ефективного функціонування і розвитку галузі є поєднання ринкових механізмів та державного регулювання.

Політика ціноутворення для фармацевтичної продукції має бути адаптованою до українських реалій, з метою уникнення дефіциту лікарських засобів на полицях аптек, недопущення підвищення цін на

ліки вітчизняних виробників та забезпечення виробництва перш за все ефективних лікарських засобів. Один із можливих варіантів урегулювання цього питання – зафіксувати роздрібні ціни лікарських засобів та рівні знижок, які можуть надавати виробники (постачальники).

Суть регулювання для аграрного ринку України полягає в веденні різного роду «підтримок сільського господарства та вжиття реальних заходів для відродження інфраструктури села. Спроби заморозити ціни на рівні фіксованих можуть дати короткостроковий ефект, поки є запаси і поки виробники готові пожертвувати частиною прибутку, але довго це не зможе тривати і на ринку виникне дефіцит.

Участь держави в регулюванні цін – практика, до якої звертаються як розвинені, так і країни, що розвиваються. Вона дозволяє контролювати витрати страхових фондів, а також створити прозору систему ціноутворення, за якої всім заінтересованим сторонам відомо, як формується кінцева роздрібна ціна.

Література

1. Андрусь О. І. Особливості державного регулювання ціноутворення в промислово розвинених країнах / Андрусь О. І. // Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць. – 2016. – №13. – С. 3–9.
2. Державна служба статистики України // [електронний ресурс]- режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Лашчак В. В. Необхідність і сутність державного регулювання ціноутворення в електроенергетиці / В. В. Лашчак, Р. М. Крушницький // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 11. – С. 117-128.
4. Лозова О. В. Державне регулювання цінової політики в умовах соціально-економічних потрясінь національної економіки України / О. В. Лозова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. – 2015. – № 9. – С. 7-14.
5. Лисак О. І. Державне регулювання ціноутворення в аграрному секторі України / О. І. Лисак. // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – №2(26). – С. 136–139.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2009 № 333. Порядок формування цін на лікарські засоби і виробниці медичного призначення, щодо яких запроваджено державне регулювання // [електронний ресурс]- режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/207855242>
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2008 № 955. Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби // [електронний ресурс]- режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-2008-%D0%BF#Text>
8. Національний банк України // [електронний ресурс]- режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-jovtni-2021-roku>
9. Слупський Б. В., Малюська В. А., Форми та методи державного управління електроенергетичною галуззю / Б. В. Слупський, В. А. Малюська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SBVUEG.pdf>– 15.12.2020
10. Чукурна О. П. Особливості державного регулювання політики ціноутворення в Україні / О. П. Чукурна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – №3(2). – С. 220-227.
11. Шашина М. В., Рубцов А. М. Європейський досвід регулювання цін на продукцію фармацевтичної галузі. Ефективна економіка. – 2018. – № 4– С.56-64.

References

1. Andrus O. I. Osoblyvosti derzhavnoho rehulivannia tsinoutvorennia v promyslovo rozvynenykh krainakh / Andrus O. I. // Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI» : zbirnyk naukovykh prats. – 2016. – №13. – С. 3–9.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy // [elektronnyi resurs]- rehzym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Lashchak V. V. Neobkhdnist i sutnist derzhavnoho rehulivannia tsinoutvorennia v elektroenerhetytsi / V. V. Lashchak, R. M. Krushnitskyi // Aktualni problemy ekonomiky. – 2016. – № 11. – С. 117-128.
4. Lozova O. V. Derzhavne rehulivannia tsinovoï polityky v umovakh sotsialno-ekonomichnykh potriasin natsionalnoi ekonomiky Ukrainy / O. V. Lozova // Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seria : Ekonomika. – 2015. – № 9. – С. 7-14.
5. Lysak O. I. Derzhavne rehulivannia tsinoutvorennia v ahrarnomu sektori Ukrainy / O. I. Lysak. // Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). – 2014. – №2(26). – С. 136–139.
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.03.2009 № 333. Poriadok formuvannia tsin na likarski zasoby i vyroby medychnoho pryznachennia, shchodo yakykh zaprovadzheno derzhavne rehulivannia // [elektronnyi resurs]- rehzym dostupu : <https://www.kmu.gov.ua/npas/207855242>
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.10.2008 № 955. Pro zakhody shchodo stabilizatsii tsin na likarski zasoby // [elektronnyi resurs]- rehzym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-2008-%D0%BF#Text>
8. Natsionalnyi bank Ukrainy // [elektronnyi resurs]- rehzym dostupu : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-jovtni-2021-roku>
9. Slupskyi B. V., Maliuska V. A., Formy ta metody derzhavnoho upravlinnia elektroenerhetychnoiu haluzziu / B. V. Slupskyi, V. A. Maliuska. – [Elektronnyi resurs]. – Rehzym dostupu : <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SBVUEG.pdf>– 15.12.2020
10. Chukurna O. P. Osoblyvosti derzhavnoho rehulivannia polityky tsinoutvorennia v Ukraini / O. P. Chukurna // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. – 2013. – №3(2). – С. 220-227.
11. Shashyna M. V., Rubtsov A. M. Yevropeyskyi dosvid rehulivannia tsin na produktsiiu farmatsevtichnoi haluzi. Efektivna ekonomika. – 2018. – № 4– С.56-64.